

ПАВЛЕ ПЕТКОВИЋ

КПЈ и раднички покрет Уба и околине 1918.—1920. год.

Одмах по ослобођењу земље и извршеној демобилизацији на Убу почиње да оживљава раднички покрет. Месна организација Српске социјалдемократске странке у Убу обнавља се под вођством истакнутог радничког борца Алимпија Вукашиновића. Многобројни проблеми и противречности у новој држави погађали су нарочито радничку класу. Све то као и победа октобарске револуције у Русији утицали су на борбу радничке класе широм новонастале државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Привремена управа ССДС на Убу развија широку активност по селима Тамнаве. Ратом осиромашени тамнавски сељаци осећају да слобода за коју су се борили и гинули није њима намењена. Зато радо слушају о октобарској револуцији, о заједничкој борби радника и сељака у Русији за своју бољу будућност.

Активност радника, а нарочито Алимпија Вукашиновића, изазива револт ондашњих послодаваца. Њихове учестале жалбе полицији на раднике доводе до тога, да полиција почетком јануара 1919. године хапси и пребија без икаквог саслушања Алимпија Вукашиновића.¹

Почетком фебруара 1919. године привремена управа партијске организације ССДС на Убу одржава скупштину, обнавља рад и бира управу. Председник је Алимпије Вукашиновић, сајција, секретар Љубомир Лукић, обућарски радник, благајник Михајло Глишић, кројачки радник, а чланови управе: Натан Милкау, лимар и Властимир Васић, сарачки радник. У надзорни одбор изабрани су: Илија Мартић, лимар и Предраг Миловановић, бравар.²

На конгресу уједињења социјалистичких партија и група Југославије који је на иницијативу Српске социјалдемократске партије одржан у априлу 1919. године у Београду дошло је до уједињења свих левих партија и група у Југославији. Нова Партија добила је назив Социјалистичка радничка партија Југославије (комуниста).

Радници Уба већ почетком августа 1919. године одржавају ширу конференцију радника и грађана на којој формирају Месну организацију СРПЈ (к). Изабрана је управа: председник Алимпије Вукашиновић, секретар Реља Алексић, благајник Драгољуб Стефановић и чланови управе:

Стеван Глишић и Натан Милкау. У надзорни одбор изабрани су Милош Рељић и Марко Илић, а у одбор за агитацију и пропаганду: Светозар Ракић, Пера Ребавка, Чеда Јовановић и Бошко Цикуша.³

Месна организација ССДС Уба развија жив политички рад. Окупља раднике Уба и сиромашне сељаке; скупља прилоге за Социјалистичку штампарију и издавачко друштво „Туповић“ у Београду. Подпомаже и оснивање Месне организације СРПЈ (к) у Радљеву, до чијег формирања долази 11. јануара 1920. године. У овој месној организацији за председника је изабран Живорад Костић, за секретара Драгољуб Лазић, за благајника Пантелија Живановић, а за чланове управног одбора Марко Аћимовић и Драгомир Мушички. Контролори су Бошко Аћимовић и Бранислав Милутиновић. У моменту оснивања Месна организација Социјалистичке радничке партије (комуниста) у Радљеву имала је 31 члана.

Фебруара 1920. године основана је Месна организација СРПЈ (к) у Лајковцу од 32 члана. У одбор су изабрани: председник Саватије Радовановић, секретар Видоје Јовановић, благајник Радивоје Јовановић, финансијска контрола: Велисав Ивковић, Обрад Митровић и Михајло Дикић.⁴

Лоши услови рада железничког особља ложонице Лајковац и пружних радника, којима се неисплаћују редовне зараде, принудно је ове раднике Лајковца да ступе у штрајк. Овај штрајк пружних радника није могла да сломи ни полиција сумњичењем радника Алексе Станишића да је динамитом хтео да разруши железнички мост. Притисак на раднике вршен је и од стране шефа железничке станице на тај начин што су све породице радника штрајкача избачене из железничких станова.⁵

Упоредо са радом на омасовљењу својих редова и организација и ван Уба, ујбска организација је извршила и припреме за Конгрес СРПЈ (к) у Вуковару. Као и све друге организације СРПЈ (к) и ујбска организација је добила нацрт програма и Статута Партије, и исти проучила на својим конференцијама и определила се за њихово усвајање на Конгресу онако како су предложени. Месна организација на Убу као делегата на конгрес у Вуковар у јуну 1920. године упутила је свога секретара Рељу Алексића, познатог члана СРПЈ (к) и истакнутог борца за организовање радника Уба у своје струковне синдикалне организације.⁶

На Конгресу у Вуковару Реља Алексић је часно испунио своје обавезе дате партијском чланству. Гласао је за предложени програм Партије и промену имена Партије у Комунистичку партију Југославије.

Одмах по повратку са партијског конгреса из Вуковара, Реља Алексић је ухапшен од ујбске полиције и сав материјал, који је са конгреса донео био му је заплењен. Такође му је извршен и претрес стана. У затвору је провео неколико дана малтретиран и тучен, али га је полиција на крају пустила.

Победа комуниста на општинским изборима

Одмах по расписаним општинским изборима Партија је предузела мере да спроведе обимне припреме. Партијска организација Уба одлучила је да за те изборе истакне своју кандидатску листу за избор председника, кметова и одборника на Убу. Конференције и зборови морали су да се

пријаве полицији и на истим је увек присуствовао и представник полиције. На зборовима Партије који су се врло често држали говорено је о Вуковарском конгресу: о потреби јединства радника и сељака на бази програма КПЈ, о положају радника, о октобарској револуцији, једнакости грађана и њиховим правима, потреби доношења новог закона, о аграрној реформи, радњама, порезима, радничким законима, слободним и тајним изборима. Требало је бранити партијски програм од бесомучних напада грађанских партија: радикала и демократа који су имали јаке предизборне фондове и полицију као помагаче.

И поред свих тешкоћа КПЈ излази са својом кандидатском листом на изборе и исту подноси 9. августа 1920. године на потврду Ваљевском првостепеном суду.⁷

Ево како је изгледала та листа:

Ваљевском првостепеном суду Ваљево

Учтиво молимо Суд да нам изволи потврдити кандидатску листу на којој је кандидат Иван А. Николић, индустријалац из Уба.

9. августа 1920. године
Ваљево

Предлагачи

Никола Станишић, кафеџија из Уба;
Милорад Јагодић, кафеџија из Уба;

Рађено 9. августа 1920. год.
у Ваљевском прв. суду.

Предстадоше Никола Станишић и
Милорад Јагодић оба кафеџије из
Уба па изјавише:

Подносимо кандидатску листу Ивана
А. Николића, из Уба за избор Општ.
Часника у општ. Убској.
Молимо Суд да је потврди Никола
Станишић, каф. из Уба, Милорад Ја-
годић, каф. из Уба.

Оверавају

Писар
Ник. Станковић

Дежурни судија

Кандидатска листа

За избор часника општине варошнице Уб, среза тамнавског округа ваљевског на дан 22. августа 1920. године.

Председник

1. Иван А. Николић, индустријалац из Уба

Кметови:

2. Никола Станишић, кафеџија из Уба
3. Милорад Васовић, месар из Уба.

Одборници:

1. Стеван Глишић, кројач из Уба
2. Петар Букић, млекација из Уба
3. Иван Анђелковић, пекар из Уба
4. Реља Алексић, опанчарски радник из Уба
5. Милан Бурђевић, поткивач из Уба
6. Паја Мендрегеш, кочијаш из Уба
7. Тихомир Цветковић, ковач из Уба
8. Витомир Мачужић, бравар из Уба
9. Влајко Цикуша, обућар из Уба
10. Лазар Каначки, кочијаш из Уба
11. Драгомир Јеличић, опанчар из Уба
12. Јован Ребавка, столар из Уба
13. Иван Ковачевић, ковач из Уба
14. Богдан Илић, опанчар из Уба
15. Милош Рељић, абација из Уба
16. Натан Милкау, лимар из Уба
17. Драгослав Беловуковић, земљорадник из Уба
18. Гавра Јовановић, лимар из Уба.

Представници кандидатске листе:

Представник Светозар Ракић, трговац из Уба
Заменик Милорад Јагодић, кафеџија из Уба.

8. августа 1920. год.
у Убу

Предлагачи:

1. Милан Бурђевић, поткивач из Уба
2. Милан Филиповић, кочијаш из Уба
3. Влајко Цикуша, обућар из Уба
4. Светозар Ракић, трговац из Уба
5. Маринко Бурановић, ковач из Уба
6. Негован Недељковић, кочијаш из Уба
7. Гвозден Трнавац, кафеџија са Уба
8. Гавра Јовановић, лимар из Уба
9. Милорад Николић, месарски радник из Уба
10. Стеван Глишић, кројач из Уба
11. Лазар Поповић, месарски радник из Уба
12. Никола Станишић, кафеџија из Уба
13. Иван А. Николић, индустријалац из Уба

14. Светозар П. Николић, кафеција из Уба
15. Натан Милкау, лимар из Уба
16. Драгомир Стефановић, фарбар из Уба
17. Милутин Милутиновић, опанчар из Уба
18. Милорад Васовић, месар из Уба
19. Богољуб Цикуша, обућар из Уба
20. Милорад Ж. Бираковац, трговац из Уба
21. Младен Милетић, абаџ. радник из Уба
22. Младен Гардиновачки, земљ. из Уба потпис Никола Станишић
23. Милорад Грбоношић, кафеција из Уба потпис Никола Станишић
24. Милан Тинатић, радник пекарски из Уба
25. Борђе Мостарац, столар из Уба
26. Велимир Краковић, опанчарски радник из Уба под. Свет. П. Николић
27. Илија Јездимировић, месар из Уба
28. Чедомир Казимировић, ковач из Уба под Мил. Казимировић
29. Боривој Арсенијевић, опанчарски радник из Уба
30. Милорад Илић, месар из Уба
31. Димитрије Ситарница, пекарски радник из Уба
32. Василије Ковачевић, пекар из Уба под Милорад Васовић
33. Војислав Грбоношић, ковач из Уба, под Милорад Васовић
34. Ненад Миловановић, баштован из Уба
35. Никола Бундаловић, земљорадник из Уба под Ненад Миловановић
36. Милош Марковић, земљорадник из Уба под Никола Станишић
37. Михајло Глишић из Уба
38. Александар Петровић, воскар из Уба
39. Властимир Васић, сарач из Уба
40. Владислав Стојановић, поткивач из Уба
41. Живорад Новаковић, земљорадник из Уба
42. К. Бунисијевић, трг. Уб
43. Живко Мирковић, зем. из Уба под Свет. П. Николић
44. Миодраг Хаџић, берберин из Уба
45. Милорад Јагодић, кафеција из Уба.

8. августа 1920. године

у Убу

Сведоци за неписмене
Светозар Ракић Уб,
Драго Јелчић Уб.

Првостепени Суд ваљевски сравни имена кандидата и предлагача на овој листи са азбучним гласачким списком Општине варошице Уба па је нашао да су како кандидати тако и предлагачи у истој уведени, а сем тога да постоје пристанци кандидата и да је иста кандидатска листа састављена по пропису чл. 59 в. Закона о општинама и од довољног броја предлагача потписана па је стога на основу чл. 53 од истог закона потврђујем.

Бр. 18034

9. августа 1920. године

Ваљсво

Дежурни судија
Мил. П. Вуковић

Заступа секретара
писар Ник. Станковић

Опште је расположење било да кандидат за председника буде Реља Алексић, али он није имао никакве имовине ни одговарајућу пореску основицу, како је тадањи изборни закон налагао, те је прихваћено да кандидат за председника буде Иван Николић, кафеџија са Уба, социјалиста по убеђењу и врло поштен човек, близак Комунистичкој партији, који је своју кафану често уступао за зборове и конференције комуниста и радника. Сем тога је био спреман да спроводи у живот све одлуке комуниста, кметова и одборника.

Друга кандидатска листа била је листа Тодора М. Цикуже, трговца из Уба. Кандидати на његовој листи за кметове су били: Драгутин Васић, трговац из Уба и Михајло Симић, ковач из Уба, а кандидати за одборнике: Божа Х. Поповић, апотекар, Вићентије Селаковић, трговац, Драгутин Радојчић, земљорадник, Живојин Миловановић, трговац, Миша Настасијевић, бив. ср. званичник, Михајло Пурић, Милосав Вукајловић, трговац, Милан Т. Раковић, трговац, Момчило М. Радовић, трг. Никола Петровић, опанчар, Петар Мацареввић, кафеџија, Радисав Матић, опанчар, Ратко Марјановић, трговац, Стеван Николић, пекар, Стеван Цветић, колар, Стеван Парезановић, трговац, Светислав Симић, трговац, Сретен Христић, месар.

Ову листу предали су 10. августа 1920. године на потврду Првостепеном суду у Ваљеву Љубомир Костић, свештеник и Крста Стојановић, кафеџија из Уба.

Листа је заведена у Првостепеном суду у Ваљеву под бројем 18134 К. 223 и потврђена.

Предизборна активност је била врло жива. Конференције су одржаване по кафанама симпатизера и политичких присталица. Најватренији говорници су комунисти. Полиција је вршила притисак како на комунистичке агитаторе тако и на ситне занатлије који су подржавали комунисте, а политички противници нудили и новац за куповину гласова. И поред свих сметњи комунистичка листа је на изборима 22. августа 1920. године добила апсолутну већину.

Убска општина је постала комунистичка. Велика маса радника и грађана окупљена пред општинском зградом кад је сазнала резултате избора, отпочела је манифестације улицама Уба. Радост и весеље трајало је целе ноћи. Сутра дан по изборима, 23. августа, нова управа почела је да врши послове општине Уба. Председник Иван Николић, кафеџија, кметови Никола Станишић, кафеџија и Милорад Васовић, месар са одборницима Стеваном Глишићем, кројачем, Петром Букићем, механџијом, Иваном Анђелковићем, пекаром, Рељом Алексићем, опанчарским радником, Миланом Бурђевићем, поткивачом, Пајом Мендрегешом, кочијашом, Тихомиром Цветковићем, ковачем, Витомиром Мачужићем, браваром, Влајком Цикушом, обућаром, Лазаром Каначким, кочијашом, Драгомиром Јелчићем, опанчаром, Јованом Ребавком, столаром, Иваном Ковачевићем, ковачом, Богданом Илићем, опанчаром, Милошем Рељићем, абацијом, Драгославом Беловуковићем, земљорадником и Гавром Јовановићем, лимаром, положили су заклетву и одржали прву седницу на којој су за општинског деловођу изабрали Настасијевић Мишу.

Рад комунистичке општине на Убу није био дугог века. Комунистичка општинска управа вршила је дужност само 5 месеци до 23. јануара

1921. године. Велике финансијске тешкоће пратиле су за све време њен рад. Приликом преузимања управе општинска каса била је празна а потребе и неизмирене обавезе велике. Многа обећања дата бирачима нису могла бити испуњена. У таквим условима општинска управа је урадила следеће:

- смањила је пијачне таксе за улазак кола на пијацу;
- ослободила пијачне таксе сељаке за робу коју сељак у корпи или на леђима донесе на пијацу;
- смањила таксе за мерење робе на пијачном кантару;
- снизила таксе за билете — сточне пасоше;
- донела одлуку о чистоћи улица и пијаце;
- донела одлуку о чувању општинске имовине и
- донела одлуку о оснивању фонда за помоћ сиромашним грађанима и радницима без посла.

Рад општине био је ометан како од убских трговаца и политичких противника, тако и од полиције. Одборнике општине — комунисте полиција је често позивала и претила им а политички противници за све тешкоће у народу кривили су комунисте и саботирали све мере општине.

На парламентарним изборима, одржаним 28. новембра 1920. године, за комунистичког посланика у округу ваљевском изабран је Милош Требињац, професор из Београда.⁸ На изборима у Убу комунистичка листа добила је 104 гласа, док су демократи добили 50 гласова, а радикали 47. У тамнавском срезу комунистичка листа добила је 385 гласова: у радљевској општини 52, таковској 50, совљачкој 31. . .

Успеси комуниста широм земље и појава 58 комунистичких посланика у Уставотворној скупштини, као и револуционарно расположење у земљи утицали су на буржоазију да предузме нове мере против комуниста.

Влада је у ноћи између 29. и 30. децембра 1920. године донела Обзнану којом је забранила рад КПЈ и њених организација.

Полиција прогони и хапси комунисте-одборнике на Убу, а председнику општине забрањује долазак у општину. За новог председника општине Влада декретом поставља члана Демократске странке Петра Вукајловића. У таквој атмосфери комунистичка партијска организација Уба није могла ни помишљати на ма какав јавни рад и учешће на поновним општинским изборима од 23. јануара 1921. године.

После доношења Обзнане комунисти Уба сву пажњу усмеравају на рад и организационо учвршћење синдикалних организација, но и тај рад није дуго трајао. Другог августа 1921. године донет је Закон о заштити државе који је био највише уперен против КПЈ и радничког покрета. Предвиђене су тешке казне за комунистичку пропаганду, па чак и смртна казна.

На Убу престаје организовано да делује партијска организација. Комунисти настављају рад појединачно у масама, тражећи истомисљенике првенствено међу радницима, потстичући их на борбу за радничко јединство и солидарност. Најактивнији радници у тој борби су Реља Алексић и Петар Грубер који је због партијског рада касније ухапшен и осуђен на шест година робије.

НАПОМЕНЕ:

¹ Радничке новине, бр. 9, 22. I 1919.

² Радничке новине, бр. 49, 17. II 1919.

³ Радничке новине, бр. 190, 13. VIII 1919.

⁴ Радничке новине, бр. 65, 18. III 1920.

⁵ Радничке новине, бр. 219, 14. IX 1920.

⁶ Реља Алексић је рођен у Бањанима 1885. године у сиромашној занатској породици сеоског абације. Основну школу завршио је у Бањанима и два разреда гимназије у Ваљеву. Опанчарски занат изучио је на Убу где је и укључен у синдикални и социјалистички покрет, тако да је већ од 1910. године члан Српске социјалдемократске странке, и секретар Месног одбора савеза опанчарских радника, а 1912. године и секретар Синдикалног већа у Убу и један од оснивача читаонице на Убу. Његов партијски и синдикални рад прекинут је ратом. Као војник учествује у балканском и првом светском рату. Прешао је Албанију и био на солунском фронту. Одмах после рата, по демобилизацији, враћа се на Уб и ради на обнови Месне организације Српске социјалдемократске странке. Реља Алексић постаје њен секретар на којој је дужности и изабран за делегата на Вуковарски конгрес. Члан је КПЈ од њеног оснивања. Од 1926. године је секретар партијске организације Уба и члан КПЈ до краја живота. Члан је Народноослободилачког одбора у ослобођеном Убу 1941. године, а ступио је убрзо у Тамнавски партизански батаљон, а после пада Ужица и формирања Прве пролетерске бригаде, постаје борац исте, све до погибије на Зелен гори.

⁷ Међуопштински историјски архив Ваљево, Окружни суд, Кандидатска листа за општинске изборе 1920. године.

⁸ Статистички преглед избора народних посланика за Уставотворну скупштину Краљевине СХС извршених на дан 28. новембра 1920. год., Београд 1921.